

Paul G. Lewis: Central Europe Since 1945

London & New York, Longman Group UK
Limited 1994, 352 p.

Konec 80. let vyvolal v akademickém světě vlnu zvýšeného zájmu společenských badatelů o země střední a východní Evropy, které byly dříve označovány pod souhrnným názvem „východní blok“. Po řadě studií interpretujících revoluční historické přelomy v těchto zemích, komentujících transformační procesy a předkládajících různé modely budoucího vývoje se nyní častěji setkáváme i s literaturou, která hledá zdroje pochopení současných společensko-politických změn v historické zkušenosti této oblasti.

Kniha Paula G. Lewise *Střední Evropa od roku 1945* je v této produkci pokusem o celistvé postizení historického vývoje v dané geopolitické oblasti od konce druhé světové války. Nebyla však vyvolána přímo událostmi z konce 80. let. Její osud je zajímavější. Vznikala v rámci nakladatelské série publikací, které postupně mapovaly celosvětový poválečný vývoj podle makroregionů, které z druhé světové války vzešly. Spisovatelský záměr je tedy starší než události, které dnes zpravidla zájem západních badatelů o střední a východní Evropu vyvolávají. Autor začal na své knize pracovat již před rokem 1989. Došlo tak během práce k pozoruhodné proměně samotného předmětu jeho badatelského zájmu, proměně, která by svou intenzitou zvíklala v metodologickém přesvědčení i kovaného historického pozitivistu. Historická látka se začala autorovi najednou vyjevovat ve zcela jiném světle a minulé události začaly proměňovat svůj smysl a význam pro budoucí vývoj. Autor také upozorňuje v úvodu své studie, že tato zcela změnila v průběhu práce svůj status. Události, které se na počátku zdály budovat pilíře daného stavu, svůj význam ztratily, staly se zčásti uzavřenými historickými kapitolami či předzvěstí mohutných historických změn. Tato změna sama pak znesnadnila autorovi logickou výstavbu textu jako celku. Setrval nicméně u záměru poskytnout fundovanou studii „hlavních rysů různých fází vývoje, kterými daný region prošel od konce druhé světové války“. Text se mu ovšem také stal příležitostí, aby s ohledem na současné události přispěl k „pochopení

povahy kursu, který vývoj ve střední Evropě nabral a nabídl určitý základ pro analýzu a zhodnocení dosažených výsledků“.

Samotná práce prozrazuje dílo zkušeného a fundovaného historika, jenž s přehledem zachází s historickými detaily, nepouští se však za každou cenu do jejich zasazování do složitějších interpretačních rámců. Paradoxně se tato obezřetnost obrací proti textu až v závěrečných kapitolách, věnovaných vývoji po roce 1989. Jistá nevyhraněnost pozorovaného stanoviska se projevuje především ve fragmentárním zakončení celé knihy, které kontrastuje s uceleností předešlého textu.

Ten nejprve sleduje meziválečný a válečný vývoj, který připravil půdu pro poválečné politické uspořádání středoevropského regionu. Tento region je pro autora vymezen především politicky a teritoriálně. Nepouští se tedy do úvah o střední Evropě jako duchovním prostoru, dnes znovu oživených. Nicméně sleduje osudy ideje střední Evropy, a to v jejím latentním stavu (jako něčeho, co bylo potlačeno poválečným duchovně politickým vývojem), jakož i v její revitalizaci po roce 1989. Poněkud ironicky však komentuje přehnaný akcent na diverzitu, jenž jistě nevyvolali ti, kteří se k ideji střední Evropy vrátili, který však vedl, zarámován intelektuálními pokusy o duchovní znovusjednocení, k politickému odstředování. Ve své historické analýze se pak zabývá důkladně úlohou velmocí a zejména Sovětského svazu jak na poválečné uspořádání tohoto regionu jako celku, tak i na politický vývoj uvnitř jednotlivých států.

Autor se při svém výkladu zaměřuje na čtyři země, které pro něj teritoriálně středo-evropský region vymezují (i když zde by byl na místě spíše minulý čas): Československo, Maďarsko, NDR a Polsko, přičemž sovětský vliv je brán v úvahu a akcentován v celém textu. Výklad ovšem není sjednocující, a tím zjednodušující. Naopak, přestože se snaží postihnout obecné trendy, které dávaly ráz vývoji v dané oblasti, smysl pro historický detail umožňuje autorovi vyzdvihnout také specifické rysy, které byly v jejich vývoji vlastní jednotlivým zemím. Právě srovnávní výklad a hodnocení vývoje v různých oblastech života (především však politického vývoje) v jednotlivých